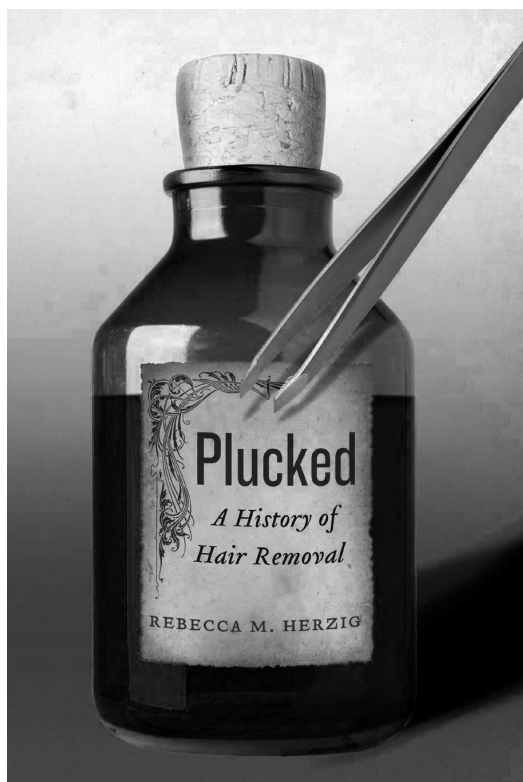

KARVATTOMUUDEN HISTORIESTA JA MINÄTEKNOLOGIOISTA SEKÄ TOISTEN KÄRSIMYKSISTÄ

Heidi Kosonen

Rebecca M. Herzig (2015) *Plucked: A History of Hair Removal*. New York University Press, New York and London. 287 s.

Parin viime vuosisadan aikana naiskauneus on muuttunut edellyttämään kuulaiden (viiksettömiä ja korkeatsaisten) kasvojen lisäksi karvattomia kainaloita ja sääriä ja lopulta usein myös posliinista intiimialuetta. Rebecca M. Herzigin *Plucked: A History of Hair Removal* on nimensä mukainen kronologis-temaattinen katsaus niihin erilaisiin diskursseihin ja teknologioihin, joiden avulla tämä (euro-)

amerikkalaisten naisten karvaton ruumisideaali on saavutettu ja normalisoitu. Herzigin rajausta on Pohjois-Amerikassa ja erityisesti valkoisten cis-naisten ruumiiden biovallan alaisessa itsesäätelyssä, mutta kirjan sisältö resonoi median ja globaalien kosmetiikkamarkkinoiden yhdistämässä lännessä muutenkin ja paikoin huomioi karvakysymyksen sukupuolen myös cis-naiseutta laajemmin. Karvan kyky hämmäntää ja tiivistää monia yhteiskunnallisia kysymyksiä ja huolia käy teoksen luvuista selvästi ilmi, kun karvan symboliarvo risteilee siirtomaavallan aikaisen hallintavallan oikeutuksesta aina feminismin yhteiskunnalliseen uhkaan.

Informatiivisen katsauksen ohessa Herzig tarjoaa tarpeellisen poliittisen katsauksen vallitsevan ”karvattomuustalouden” materiaaliin ulottuvuuksiin. Teos kysyy, millaisin eri tavoin viimeisen vuosisadan aikana saavutettu karvattomuuden standardi ja käytännöt kiertyvät yhteen vapaan tahdon ja kärsimyksen kysymysten kanssa. Kenen kärsimyksistä tai vapaasta tahdosta karvassa ja sen kynimisessä lopulta on kyse, ja millaisista arvoista ja hierarkioista karvanpoiston sanitisoitu, kärsimyksistä ja haitoista karvattomuuden ihanteen sukupuolittuneissa lähtökohdissa, kirjan yhdeksän lukua, johdanto ja päätäntö tarkastelevat oivaltavasti, miten ”terveyden, kauneuden, puhtauden ja haluttavuuden standardiksi” (s. 190) muovautunut karvattomuus ja sen käytännöt kytkeytyvät myös toisenlaisiin toiseuttamisen ja riiston ketjuihin. Erityiseen fokuksen nousevat karvatalouden etniset ja sosiaalista luokkaa koskevat ulottuvuudet ja sen vaikutukset luontoon ja toislaajisiin eläimiin.

KARVAKESKUSTELUN GENEALOGIAA JA KARVANPOISTOTEKNOLOGIOITA SATOJEN VUOSIEN AJALTA

Teoksen ensimmäinen luku alkaa ytimekkäästi ruumiinkarvoituksen koloniaaleista merkityssisällöistä. Herzig aloittaa historiikkinsa Nyky-Amerikan syntysijoilta ja tarkastelee sitä tiheää keskustelua, jota Amerikan alkuperäiskansojen sileä kasvojen ja ruumiin estetiikka aikanaan herätti eurooppalaisissa kolonisoojissa. Näin hän osoittaa, miten helposti triviaaliksi tai pinnalliseksi käsitetty ruumiinkar-

voitus avaa apposen ikkunan kulloinkin vallitseviin yhteiskunnallisiin huolenaiheisiin ja kuriositeetteihin. Alkuperäiskansojen karvattomuus hämmentää euroamerikkalaisia yli kahdeksankymmentä vuotta, 1770-luvulta 1850-luvulle: onko Amerikkaa jo asuttavien kansojen karvattomuus merkki kenties heidän biologisesta alemmuudestaan vai kyseenalaisesta estetiikantajustaan? Mitä ikinä tieteen humoraaliteoriat, fyisionomiset mittaukset tai rasistiset käsitykset kyvystä estetiikkaan kykenevätkään selvittämään, karvan puute antaa parrakkaalle kolonisoijalle luvan alistaa ”femiiniini” karvaton toinen paternalistisen valtansa alle. Kolonialismin aikainen tieteellinen ja poliittinen keskustelu karvoista muodostaa pohjan nykyisille käsityksille karvan kytkökästä rotuun ja sukupuoleen.

Seuraavat luvut siirtävät katseen mieheyden parrakkaasta standardista ja etnisen toisen hämmentävästä karvattomuudesta euroamerikkalaiseen naiseen ja tämän karvattoman standardin nousuun 1800-luvulta lähtien. Toinen luku tuo yhteen kaksi yllättävää Yhdysvaltain sisällissotaa edeltävää historiaa: kehittyvän kosmetiikkateollisuuden ja teollisen lihatuotannon. Vaikka muodin virtaukset ja kauneusihanne eivät vielä pakottaneet puuttumaan naisten ruumiinkarvoitukseen, kasvojen alueella sijaitsevat ”vääristymät”, kuten matala hiusraja tai viikset, olivat tuottaneet naisille eri asteista huolta ja kärsimystä 1500-luvulta saakka. Kuten Herzig kuvaa, ihmisen ulkomuodon tämän temperamenttiin ja moraaliin kykyihin sitovat humoraaliteoriat heijastuivat myös viiksekkäiden ja matalan hiusrajan omaavien naisten elämään stigmana, jonka lieventämiseen löytyi monia – enemmän tai vähemmän myrkyllisiä, räjähdysherkkiä tai ihoa ärsyttäviä – kotikonsteja. Varsinaiset kaupalliset keinot löytyivät kuitenkin vasta teollisen lihatuotannon myötä, joka pakotti läntiset ihmiset etsimään mahdollisimman tehokkaita ja nopeita kemikaalisia keinoja eläinten nylkemiseen. Kuten Herzig kuvaa, nämä keinot eivät välttämättä olleet sen turvallisempia kuin aiemmatkaan.

Vaikka kirjoittaja ei luennassaan huomioi erityisesti niitä monia diskursseja, joissa naiset on rinnastettu eläimiin, hänen piirtämänsä kuva naisten kosmetiikkateollisuuden ja lihatuotannon risteävistä alkukohdista on herkullinen Carol J. Adamsin (1991)

teoretisoimien lihan sukupuolipolitiikkojen valossa, joissa lihaa myydään naisten seksuaalisoiduilla ruumiilla ja naiset redusoidaan seksuaalisoiduiksi ruumiiksi: lihaksi. Herzig näkee asetelmassa joka tapauksessa ensimmäisiä kaikuja niistä sukupuolittuneista ja karvan asemasta viestivistä arvoasetelmista, jotka johtavat alkujaan johonkin toiseen tarkoitukseen suunniteltujen keinojen markkinointiin ”ylenmääräisestä” karvasta kärsiville naisille: heidän kasvokarvoituksensa koetaan sukupuolisesti kiusallisena, mutta ratkaisut löydetään vasta kuolleita ruhoja varten kehitettyjen kemikaalien kautta. Kiinnostavaa on myös Herzigin mainitsema mainosten orientalistinen sävy, jossa karvattomuuden glooria kytkeytyy ei-länsimaisten naisten seksuaalisointiin.

Kolmannessa luvussa Herzig esittelee tieteen moniäänistä ja vilkasta keskustelua, joka vuoden 1871 jälkeen, Darwinin *Descent of Man*-teoksen julkaisun myötä, päätyi korvaamaan aiemmat humoraaliteoriat ajatuksella ihmisrotujen evoluutiosta sekä miesten karvaisuudesta ja naisten karvattomuudesta. Ruumiinkarvan symboliarvo ei paradigmanmuutoksen myötä vähentynyt. Herzig huomaa niiden erilaisten diskurssien kerrostuman, joiden myötä ”ylenmääräisestä karvoituksesta” muodostui poikkeus, ongelma ja patologia, ja naisten karvattomuudesta rakentui puolestaan ”ylivoimainen kauneuden ja puhtauden” ideaali (s. 58). Herzigin katsauksessa tämän ideaalin läpiajajien joukosta löytyy estetiikan, dermatologian ja hygienian kaltaisten tieteenalojen lisäksi sellaisia aloja kuten seksologia, kriminologia ja psykiatria, joiden tuntijat 1800-luvulla tarkastelivat karvoitusta sosiaalisen, seksuaalisen, moraalisena ja kriminaalisen rappion merkinä. Juuri näiden karvan symbolisoimien sosiaalisten arvojen Herzig esittää johtaneen niihin lisääntyneisiin pyrkimyksiin taistella naisten karvoitusta vastaan, joiden voisi väittää olevan myös nykyisen standardin ja käytänteiden taustalla.

Kolmessa seuraavassa luvussa tämän standardin ja näiden käytänteiden historiaa seurataan erilaisiin karvanpoistoteknologioihin keskittyvistä näkökulmista. Neljäs luku, jossa tarkastellaan nykyisen karvattomuusstandardin ja erilaisten esimodernien karvojenpoistoteknologioiden historiaa, aukeaa lukijalle nykyajan alun historiikkina: tieteellisten

biovaltakurssien ja lisääntyneiden markkinatuotteiden lisäksi uuden standardin ja uusien kosmetiikkatuotteiden taustavaikuttimina toimivat puritaanista vaatetusta enemmän ihoa paljastava muoti, kauneuslehtien synty ja nousu ja valkoisten euro-amerikkalaisten yläluokkaisten naisten tarve erottautua (muista) maahanmuuttajista, köyhälistöstä sekä ”karkeista ihmisistä”. Viidennessä luvussa Herzig seuraa erityisesti hormonien löytämisen vaikutuksia. Jos naisten karvaisuuden syyt oli jo ennen 1900-lukua johdettu seksologiassa ”käänteisiin seksuaalintuntemuksiin” (*sexual inversion*), hormonien löytymisen syvensi käsitystä naisten karvaisuuden taustalla piilevistä sukupuoli- ja seksuaalisista ”poikkeustiloista” ja myös tarjosi uusia keinoja ongelman korjaamiseen. Kuudennessa luvussa Herzig tarkastelee sheivaamisen ja partaterien historiaa, joiden hitaaseen omaksumiseen (ja nimeen edelleen) heijastui käytännön käsittäminen miehiseksi ja siksi hävettäväksi, vaikka karvojen höylääminen eittämättä näyttytyy monta muuta Herzigin kuvaamaa teknologiaa turvallisempaan ja kivuttomampaan. Tältä osalta Herzig nivoo keskustelun yhteen 1970-luvun feministisen vastarinnan kanssa, jonka myötä säari- ja kainalokarvat nousivat vihaisen feministin kulttuuriseksi symboliksi. Juuri kainalokarvoihin liittyvä keskustelu myös todistaa erinomaisesti sitä, miten nopeasti naisten karvattomuuden ideaali on normalisoitunut ruumiinkarvoituksen osalta, kuten Herzig itsekin huomauttaa: toisen aallon feministien kritisoima käytänte oli tuotettu normiksi noin kahden sukupolven aikana.

Seitsemännessä luvussa tarkastellaan ruumiinkarvattomuuden uusinta trendiä, eli häpykarvoituksen lyhyttä suosiota ja nopeaa väistymistä intiimialueiden karvattoman ideaalin rinnalta. Karvattomuuden normalisoitumisen nopeus ja pornografian sekä pornoistuneen median vaikutus standardiin hätkähdyttävät: Herzig paikantaa tarkastelemansa brasilialaisen vahauksen trendin nousun erääseen suosittuun *Sinkkuelämä* -sarjan vuonna 2000 esitettyyn jaksoon. Intiimialueiden karvojenpoisto nostaa Herzigin luennassa esiin kiinnostavia kysymyksiä ruumiinkarvojen rodullisista politiikoista aina brasilialaisen vahauksen nimeä myöten, joka kantaa kaikuja karvojen poistamisen jo aiemmin huomatuista orientalistisista ja seksu-

alisoiduista konnotaatioista. Toisaalta Herzigin toistamat naisten perustelut oman tahdon roolista karvojen poistossa ovat kiinnostavia, kun huomataan monien naisten rakentama erottelu ”muissa kulttuureissa” tapahtuvaan sukuelinten rituaaliseen silpomiseen. Sen monet naiset kokevat tapahtuvaksi joko pakon tai sosiaalisen paineen alla, toisin kuin omien valintojensa.

Herzig paneutuu luennassaan erityisesti karvanpoistokulttuurin kaupallistumiseen ja palvelullistumiseen, johon liittyvistä kyseenalaisista seikoista hän mainitsee ollyn kaltaisten ympäristölle haitallisten aineosien säätelyn puutteen kosmetiikkatuotteiden osalta ja maahanmuuttajien työpanoksella pyörivät matalapalkkaiset palveluammattit, joiden turvallisuutta ei yhtäältä valvota ja joiden vaatimaan tunnetyöhön ei toisaalta kiinnitetä huomiota. Herzigin kysymys siitä, kenen kärsimyksistä puhutaan karvojenpoistosta puhuttaessa, on erityisen relevantti: jos valkoisten naisten kärsimys kivuliaissa hoidoissa jää monesti marginaaleihin ja nousee esiin vain miesten kokeillessa vahausta, kipua aiheuttavia hoitoja pilkkahinnalla tekevien maahanmuuttajien kärsimys ohitetaan kokonaan.

Kahdeksannessa luvussa Herzigin katseen kohteena ovat laserhoidot, tuorein karvanpoiston teknologioista. Viimeistään tämän luvun kuvaus puutteista laadun- ja turvallisuudensäätelyssä suhteessa mainoskuvastojen seksuaalisoituun ja kivuttomaan mielikuvaan nostaa esiin kysymyksen siitä, kuinka monta kosmeettisesti tai fyysisesti vammautunutta naista ja kuolonuhria karvojen poisto ja niiden taustalla olevat markkinat ja normit ovat historian saatossa vaatineet. Jo aiemmin Herzigin kuvaukset karvan poistossa hyödynnetyistä myrkyistä, sähköshokeista ja sädehoidoista ovat olleet hurjaa luettavaa. Tämän teknologian osalta vaarat kytkeytyvät karvoituksen rodullistettuihin politiikkoihin ja laserin kannalta ongelmaksi nimettyyn ”liikaan melaniiniin” ”etnisillä asiakkaila”, mikä tekee laserhoitojen haitoista ja vaaroista epätasaisesti ja kautuneita ja saa pohtimaan karvanpoistoon keskittyneiden markkinoiden ja kosmetiikkatuotteiden taustalla piilevää ihmisyyden valkoista standardia ja valkoisuuteen kytkettyä puhtauden symboliikkaa (esim. Dyer 1997). Kuten Herzig kuvaa, näistä vaaroista huolimatta laserhoidot ovat säilyttäneet

asemansa karvanpoiston standarditeknologiana ja emansipaation kultaisena symbolina (s. 169). Herzigin esiin nostama keskustelu transnaisten oikeutuksesta laserhoitoihin virittää puolestaan uudesta kulmasta kirjan lukuja yhteen nivovan kysymyksen sekä karvaisuuteen että karvojen poistoon liittyvää kärsimyksestä vasten ruumiin ehostamisen pinnallista imagoa.

Kirjan yhdeksäs ja viimeinen luku on omistettu kehitteillä olevalle geeniteknologialle. Sen myötä Herzig tarkastelee karvanpoiston asemaa kulttuurin yleisessä medikalisoitumisessa ja kapitalistisilla lääkemarkkinoilla, joilla lobbaajat pyrkivät jatkuvasti rakentamaan markkinoille uusia kategorioita ja synnyttämään kuluttajissa tarpeita. Standardinvastaiseen karvaisuuteen ja karvanpoistoon liittyvä inhimillisen kärsimyksen sivuuttaminen on tullut ilmi jo aiemmin, mutta tämän luvun luennassa se nousee keskeiseksi tekijäksi. Tiede ei ole yli kahdensadan vuoden aikana onnistunut kehittämään turvallista ja kivutonta tapaa karvojen poistamiselle. On erityisen huomionarvoista, että tieteen biovaltakurssit ovat osallistuneet saman karvattomuuden standardin tuottamiseen, johon ne nyt kieltäytyvät kehittämästä kärsimystä minimoivia ratkaisuja. Herzigin luennassa kysymys kytkeytyy karvan hankalaan kulttuuriseen asemaan ja tieteen sukupuolittuneisiin rajanvetoihin: kirjaan haastatellut asiantuntijat korostavat karvanpoistoteknologioiden kaltaisiin esteettisiin lääkkeisiin ja hoitoihin kytkeytyviä imagohaittoja ja niiden aiheuttamaa inhoa. Asiantuntijoiden äänellä Herzig ihmetteleeikin karvoituksen triviaaliutta suhteessa ihon asemaan ihmisen suurimpana elimenä. Hän vertaa tilannetta esimerkiksi peniksen hoitamiseen kehitettyihin teknologioihin ja lääkkeisiin.

VÄKEVÄÄ ARGUMENTOINTIA TRIVIALISOITUJEN MINÄTEKNOLOGIOIDEN TUOTTAMASTA KÄRSIMYKSESTÄ

Kokonaisuutena Herzigin teos tarjoilee sen, minkä johdannossa lupaaakin: kuvauksen euroamerikkalaisten cis-naisten elämään vaikuttavista karvattomuusteknologioista, joiden rodullistavat elementit orientalismista matalapalkkaorjuuteen piirtyvät voimakkaasti näkyviin. Karvanpoiston euro-amerik-

kalaiseen historiaan syvästi perehtynyt ja kärsivällisesti sukupuolen ja rodullistettujen ruumiiden trivialisoidusta kärsimyksestä argumenttia kehittävä teos onkin kiinnostavaa (ja kumman nautinnollista) luettavaa. Historiikki herättelee huomaamaan, miten etenkin karvattomuuden ideaalin kohdalla on helppo olla tietoinen standardista, mutta ei niistä teksteistä, joista standardi on saanut alkunsa. Valkoisten naisten monin eri konstein aikaan saatu karvaton ruumis on niin sanotusti luonnollistettu, historiasta ja rakentuneisuuden merkeistä tyhjäksi pyyhitty.

Ruumiiseen kohdistuvaa, normien välityksellä operoivaa ja helposti näkymättömiin jäävää biovaltaa tarkastelevana tekstinä *Plucked* onkin varsin pätevä ja ilmiötä hyvin havainnollistava. Päätännössä Herzig sitoo historiasta riisutut karvattomuuskäytänteet vallan siirtymään, jossa monet aiemmin kurivallan alla aikaan saadut ruumiinkontrollin muodot toteutuvat ihmisten itsesääteilyllä. Se imitoi vapaata tahtoa mutta saa kimmokkeensa useista auktorisoiduista diskursseista, niiden tuottamista normeista ja siitä kärsimyksestä, jota normeista poikkeaminen aiheuttaa. Biovaltaan likeisesti kuuluvan medikalisaation osalta on kiinnostavaa, että Herzig korostaa vakavan ja tarpeellisen lääketieteen rakentumista negaatiassa triviaaliin ja ylenmääräiseen. Kirjassa fokuksessa olevat valkoiset cis-naiset tuntuvat paikoin jopa koekaniineilta kehittyville teknologioille, joita ei lopunperin ole suunniteltu heidän ruumiinkarvojensa poistamiseen.

Herzig myös osoittaa, että nämä etuoikeutettujen naisten uudet itsekehittämisen muodot nojaavat kestävämpään kulutuskulttuuriin ja tietynlaisten toisenlaisten (muunsukupuolisten, rodullistettujen ja toislajisten) elämien poissulkemiseen. Kuten monet muutkin stigmatisoidut ilmiöt, karva toimii jakorajana monissa klassisissa dikotomioissa, joista Herzig itse keskittyy binääriin sukupuoleen ja etuoikeutettuun valkoisuuteen lukuisine jäämäkategorioineen. Ruumiin karvan kiusallinen asema myös määrittelee lopulta sitä, kenen kärsimykselle annetaan tilaa ja kenen kärsimystä ei oteta tosissaan, kuten Herzig painokkaasti toteaa. Herzigin painava argumentti nojaa hänen jo johdannossaan esiin nostamaansa esimerkkiin Guantanamo Bayn vankileirilä, jossa terrorismista vangittujen

vankien kiduttamisessa hyödynnettiin myös pakotettua karvojenpoistoa. Toisin kuin monilla muilla kidutusmekanismeilla, karvanpoistolla ei juuri ollut painoarvoa kidutusta kritisoiduissa uutisissa, joissa se saatettiin jättää mainitsematta. Toisaalta karvanpoisto välineellistyi vastuuutisten kärsimystä vähättelevissä taktiikoissa. Kirjan lopussa esimerkiksi palaten Herzig esittääkin väkevästi, että karvanpoistoon liittyvä inhimillinen ja ei-inhimillinen kärsimys – oli kyseessä sitten pakotettu kärsimys tai itse vallitsevien rakenteiden puitteissa valittu – saa alkunsa sen banalisoidusta luonteesta: me kaikki olemme siihen osallisia nyppiessämme ja sheivatesamme itseämme ja/tai ostaessamme kuukausittaisia laser- ja vahahoitoja.

Vaikka Herzig ottaa voimakkaasti kantaa karvanpoistoon liittyvän kärsimyksen kollektiiviseen syyllisyyteen, hän ei kuitenkaan syyllistä tarkastelu-kohteitaan eikä lukijoitaan karvoitukseen liittyvien minäteknologioiden käyttöönotosta ja normalisoinnista. Pikemminkin Herzig ymmärtää sitä hankaluutta, mikä kiusallisten karvojen ja häpeää ja itseinhoa tuottavien normien väliin pingottumisesta

seuraa. Hänen historiikkinsa piirtää kuvan ruumiinkarvasta monien hankalien tunteiden värittämänä ilmiönä ja symbolina, monenlaisten sosiaalisten huolien kiinnittymispisteinä. Jälkipuheessa Herzig vielä reflektoi ruumiinkarvan herättämää akateemista inhoa ja häneen kohdistettuja toistuvia vaatimuksia avata ulkopuolisille oman tutkimuksensa henkilökohtaisia taustoja. Inhontutkimuksesta käsin pohdinta on kiinnostavaa, sillä näyttäisi, että inhottavana koettu karva kykenee myös diskursiivisena ilmiönä leimaamaan ja tahraamaan ne, joihin se kiinnittyy.

FT Heidi Kosonen (taidehistoria/ kulttuurintutkimus) väitteli syksyllä 2020 Jyväskylän yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella tabua, biovaltaa ja itsemurhaelokuvia käsittelevällä väitöskirjalla. Hän on humanistista inhontutkimusta korostavan Inhoverkoston toinen perustajajäsen ja syventyy parhaillaan vihapuheeseen, vastapuheeseen ja digitaalisiin affekteihin. Kosonen kirjoittaa toisinaan tutkimusblogia osoitteessa <https://theoryoftaboo.wordpress.com>.

KIRJALLISUUS

Adams, Carol J. (1991) *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Continuum.

Dyer, Richard (1997) *White*. London: Routledge.